

עם כוונה בשביל בניהם, והלמד של לבניכם
היא כמו בשביל לצורך בניכם.

פרשת בהר

ותנחלתם אותם

"וְהִתְנַחֲלֵתֶם אֹתָם (את העבדים הכנענים)
לְבַנְיָכֶם אַחֲרֵיכֶם" (כה,מו) מפרש"י
החזיקו זהם לנחלה, ללורך בניכם אחריכם.
ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם, שאם כן
היה לו לכתוב וְהִתְנַחֲלֵתֶם אוֹתָם לְבַנְיָכֶם.
והתנחלתם כמו והתחזקתם. עכ"ל הקדוש.

נבאר יותר את דבריו ע"פ דקדוקי רש"י.
בניין הפעיל בא לתאר פעולה הנעשית לזולת,
לדוגמא "האכיל אותו" - לא נֶאֱמַר על עושה
הפעולה שאכל דבר מה בעצמו אלא שנתן
לְאַחַר לאכול. לכאורה היה צריך להיות כתוב
"וְהִתְנַחֲלֵתֶם אוֹתָם לְבַנְיָכֶם" בבנין הפעיל כדי
לתאר את מעשה ההנחלה של האבות לבנים
הנוחלים. הלמד של "לבניכם" שבאה לאחר
הפועל מורה מי הוא זה שעבורו נעשית
הפעולה של ההנחלה.

מ"מ כאן אומר הפסוק "והתנחלתם אתם"
בבניין התפעל ולא בבניין הפעיל. בניין
התפעל הוראתו עפ"ר פעולה שעושה האדם
לעצמו²⁴³ ולא לאחר²⁴⁴. כמו לדוגמא

"והתחזקתם" (במדבר יג,כ) - הוא ציווי
לכם לחזק את עצמכם, ולא שתחזקו
אחרים²⁴⁵, ולא שאחרים יחזקו אתכם²⁴⁶.
כיוצא בזה "והתנחלתם אתם" פירושו
תנחלו אותם (מהם)²⁴⁷ לעצמכם, אבל אז לא
שייך לומר אחרי זה "לבניכם אחריכם"
שההנחלה היא לא לעצמכם אלא לבניכם,
והיא סתירה מיניה וביה.

ע"כ מפרש"י שהמילה "לבניכם" אינה מורה
אל מי מתייחס פועל הקניין של
"והתנחלתם" שודאי שחוזר על האבות ולא
על הבנים²⁴⁸, רק אומר שהאבות כשיקנו
בעצמם עבד ואמה מאת הגויים, יעשו זאת

²⁴³ ונקרא פועל עומד. וכאן "אותם" פירושו "מהם"
או "מאתם" כמו "ויצאו את־העיר" (בראשית
מד,ז) - מהעיר [ע"פ הרד"ק בשרשים שורש נחל
ובמכלול דף סט ע"א (דפוס פעטצאלל ת"ר), וכן פירש
בישעיהו יד,ב וגם רש"י שם]. אך ק"ק לפרש כן
בפסוק "והתנחלתם את־הארץ בגורל" (במדבר
לג,נד) וצ"ל שכאן פירושו תכינו את עצמכם לקבל את
הנחלה כמ"ש לחה"ב דף ע"ו ע"א סעיף א' (ויפה של א'
הכניסו לסעיף ד' משא"כ בנחלת העבדים ודו"ק).

²⁴⁴ ונקרא פועל יוצא.

²⁴⁵ שאז היה צ"ל וחזקתם.

²⁴⁶ שאז היה צ"ל וחוזקתם.

²⁴⁷ כמ"ש בהערה לעיל.

²⁴⁸ וכן מורים הטעמים שיש הפסקה לאחר והתנחלתם
אתם. יידי רמ"ז.

השוא הנח והשוא הנע

"וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר" (כה,ד) גם האות ריש וגם האות מס במילת "וְכַרְמֶךָ" מנוקדות בשוא, אולם אפשר להבחין בהבדל מהותי ביניהם. הריש איננה נעה כלל, והשוא בו נקרא **שוא נח**, לעומתו המס נעה מעט²⁴⁹ - כעין הסגול²⁵⁰ והשוא²⁵¹ בה נקרא **שוא נע**. אמנם שני סוגי השוא נראים אותו הדבר²⁵² ובכדי שלא נניח את הנד²⁵³ ולא נניד את הנח, עלינו ללמוד את כללי השוא הנע אשר חמישה המה וסימן נתנו בהם **אבגדה**²⁵⁴. **אלף** (אות ראשונה): שוא שבראש המילה הוא נע. כגון: "לֹא-יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" (כה,נג) וכן "וְאִם לֹא-יִגְאֹל בְּאֵלֶיהָ" (פסוק נד). ומכאן שאת השין שבתחילת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" יש לבטא בשוא נע.²⁵⁵ **בית** (שוא שני): שני שוואים באמצע המילה השוא הראשון הוא נח והשני הוא נע. כגון: "לְהַפְרֶכֶם אֶת-בְּרִיתִי" (כו,טו), "והשמותי את-מִקְדְּשֵׁיכֶם" (פסוק לא).

גימל (תנועה גדולה): שוא שיבוא לאחר תנועה גדולה²⁵⁶ (תי"ג) דהיינו לאחר קמץ

²⁴⁹ והקדמונים היו קוראים לנקודת השוא "מהיר צדק" כמ"ש ב"זוה"ק שיר השירים וכמו ששמו מהיר צדק כך בקריאתו צריך למהר ולהסמיכו לאות שלאחריו וזה ההפרש בין בית של "ידעתי בני" הנקודה בשוא לבין בית של "ביני וביניכם" הנקודה בצירי כי בבית של "ביני וביניכם" אדם עומד ומאריך בה מעט לפי שהיא תנועה בפני עצמה אבל בבית של "ידעתי בני" אי אתה ראשי לעמוד כלל אבל צריך לקרותה במהירות ולהסמיכה לנון שאחריה [ע"פ שירי דוד יד ע"א].

²⁵⁰ הגית השוא הנע נוטה לשאר התנועות פעמים לסגול פעמים לפתח וכו', לפי כללים שאיננו בקיאים בהם לצערנו אין בידינו לתקן את מנהג העולם שנוהגים לעשותה נוטה לסגול דוקא, שלא ברור אם נתקן או נקלקל.

²⁵¹ לכן נקרא שוא מלשון שוא ודבר כזב באשר אינו תנועה וג"כ הברתו היא קול שוא ותפל בערך התנועות כי אין לשוא משך קול כשאר התנועות כי הברתו קצרה מאוד [שירי דוד דף די ע"ב].

²⁵² והיום עושים חלק מן המדפיסים הפרש ביניהם.

²⁵³ וזו טעות מאוד נפוצה במיוחד אצל האשכנזים וכבר הורו להם המבינים בדקדוק מחכמי האשכנזים כמו ה"ר שריה דבלצקי וה"ר דוד יצחקי להניע השואים כדבעי גם לאחר תנועה גדולה.

²⁵⁴ והוא סימנו של ר' אליהו בחור, ויש שנתנו בהם סימן רש"י ד"ג - ראש תיבה, שני שוואים, תאומים, דגש, גדולה.

²⁵⁵ מכאן תוכחת מגולה למתחילים את קריאת שמע בכך שהם עוברים על ההלכה שלא יניח הנד, כבר באות הראשונה.

²⁵⁶ אמנם הראשונים מזכירים מיעוט שואים נחים לאחר תנועה גדולה, ויתכן שכוונתם לתנועה גדולה

רחב, צירי, חיריק מלא, חולם (חסר או מלא) או שורוק, הוא שוא נע. דוגמאות: "וּשְׁבַתְּהָ הָאָרֶץ" (כה,ב), במילת "וּלְשָׂכֵי־ךָ" (כה,ו) השוא האחרון הוא נע מפני שבא לאחר תנועה גדולה - חיריק מלא, אולם השוא שלפניו הוא נח מפני שבא לאחר תנועה קטנה (תי"ק) - חיריק חסר²⁵⁷. במילים "חֶרְבֵהוּ"

(כו,לא), "בְּהִשְׁמֵהוּ" (פסוק מג) השוא הוא נח מפני שבא לאחר תנועה קטנה - קמץ חטוף (קמץ קטן) וכן "וּכְלֵ-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ" (כז,ל) העין בשוא נח (לא בחטף-פתח). לכלל זה יש יוצאים מן הכלל שלא נדון בהם כאן.

זלת (דגש): שוא באות דגושה הוא שוא נע. לדוגמא: "וְאֶת-עֲבֹבֵי נִזְיֶרְךָ" (כה,ה),

"אֶת-גְּאוֹן עֲזֹכֶם" (כו,יט), "כַּמִּפְּנֵי-חֶרֶב" (כו,לז), "אוֹ-מִשָּׂאֵר בִּשְׂרֹוֹ" (כה,מט) וכן

"מִקְדֵּשׁ יְיָ כוֹנֵנוּ יִדְיֶךָ" (שירת היס - שמות טו,יז). במילה "לְצִמְתֹת" (כה,כג) הצדי בשוא נח אבל "לְצִמְיֹת" (פסוק ל) הצדי בשוא נע מפני הדגש.

הא (הדומות) שתי אותיות הדומות אם השוא בא באות השניה משניהם השוא הוא נח כגון "מִמְכָרוֹ" אבל אם השוא בא באות הראשונה שבהם הוא שוא נע כגון "הִלְלוּיָהּ"²⁵⁸.

במקום הטעם מלעיל כמו "לִכְנֶה שְׁבָנָה" (רות א,ח), ויתכן שכוונתם למחצורא הקיים אצל הבלים והחלבים שאצלם יש מנהג ברור להניע שוואים הכלואים בין שני טעמים, וזאת תחת הכלל של שוא לאחר תנועה גדולה, ויש להם ראייה ממחברת התיגאן ועוד. מ"מ יתכן שיש מחלוקת אם יבוא שוא נח לאחר תנועה גדולה כמו במילה "לִבְבְךָ", עיין בב"י או"ח סימן ס"א בפירוש דברי הרמב"ם פ"ב מהק"ש. מ"מ התקבלה דעת רוב המדקדקים להניע השוא לאחר שוא נע (א"י"כ יבוא במקום הטעם מלעיל). עיין באורך בספר "שפת אמת" לר' בנציון הכהן עמוד רכ"ז-ר"ח.

²⁵⁷ והוא מחליף את השוא שהיה צריך לבוא בלמד. ²⁵⁸ ע"ע בדברינו להלן בפרשת בהעלותך על הדומות.

